

Cele zece *Mahavidya*

Aspectele feminine ale *Divinității* în viziunea tantrică

David Kinsley

Traducere: Cristian Hanu

© EDITURA MIX
BRAȘOV 2008

Prietenilor și maeștrilor mei
Om Prakash Sharma și Virendra Singh

Cuprins

Mulțumiri	11
Introducere	13
Partea întâi Cele zece <i>Mahavidya</i> privite ca grup	21
Cele zece <i>Mahavidya</i>	23
Contexte literare și iconografice tipice	27
Cele zece <i>Mahavidya</i> ca forme ale lui Mahadevi	34
Miturile originii celor zece <i>Mahavidya</i>	38
1. Cele zece <i>Mahavidya</i> ca forme ale zeiței Sati	38
2. Cele zece <i>Mahavidya</i> ca forme ale lui Parvati	45
3. Cele zece <i>Mahavidya</i> ca forme ale lui Kali	47
4. Cele zece <i>Mahavidya</i> ca forme ale lui Durga	48
5. Cele zece <i>Mahavidya</i> ca forme ale lui Shatakshi	55
Concluzii	56
Relații reciproce între cele zece <i>Mahavidya</i>	59
1. Formele Marii Zeițe	59
2. Conexiuni shivaite	60
3. Surorile	60
4. Etape în viața femeilor	61
5. Etape ale creării și distrugerii	62
6. Cele trei <i>guna</i> -e	63
7. Cele trei stări	64
8. Formele teribile și cele pacifiste	65
9. Aspecte dinamice și statice ale Divinității	66
10. Cunoașterea și ignoranța (tăinuirea)	66
11. Fazele lunare	67
12. Zeițele și calea mâinii stângi sau a mâinii drepte	68
13. Etapele conștiinței	69
Adorarea celor zece <i>Mahavidya</i>	73
Adorarea în temple	73
Adorarea tantrică	74
Cele zece <i>Mahavidya</i> și puterile magice	80
Semnificația termenului <i>Mahavidya</i>	84
Considerații finale	88

Partea a doua Cele zece <i>Mahavidya</i> în aspectul lor individual ...	93
Kali <i>Zeița neagră</i>	95
Istoria timpurie a lui Kali	98
Preeminența lui Kali în tantrism	104
Kali ca <i>Mahavidya</i> exemplară	110
Limba lui Kali: gustul interzis	112
Părul lui Kali: impurificare și disoluție	115
Kali ca expresie a realității supreme	118
Concluzie	125
Tara <i>Zeița care îi călăuzește pe adepți</i> <i>atunci când au necazuri</i>	127
Locul Tarei în budism	127
Vasishtha și Mahacina-tara	132
Tara cea teribilă din hinduism	135
Semnificația simbolică a Tarei	141
Latura blândă a Tarei în hinduism	143
Adorarea Tarei la Tarapith	148
Tripura-sundari <i>Cea fermecătoare în cele trei lumi</i>	152
Mitologie și caracteristici	154
Numele Tripura-sundari, Shodasi și Lalita	162
<i>Mantra Srividya și Sri Chakra</i>	166
Bhuvaneshvari <i>Cea al cărei corp este lumea</i>	173
Mitul originii	173
Bhuvaneshvari privită ca întruchipare a lumii fizice	175
Regina cosmică	178
<i>Bija-mantra hrim</i>	179
<i>Yantra</i> lui Bhuvaneshvari	181
Frumusețea, atractivitatea și simbolurile lui Bhuvaneshvari	186
Chinnamasta <i>Zeița auto-decapitată</i>	190
Prototipuri posibile	191
Miturile originii	194
Implicațiile miturilor originii	196

Ofrandele din capete	198
Capetele privite ca simboluri ale unor obiecte de putere ...	200
Transcenderea dorinței	202
Vitalitatea sexuală	204
Simbolul creației vii	206
Fluxul ascendent al lui <i>kundalini</i>	208
Chinnamunda și tradiția meditativă budistă	211
Transcenderea conștiinței false	212
Adorarea Chinnamastei	213
Bhairavi <i>Cea teribilă</i>	218
Un imn în onoarea lui Bhairavi	218
Zeița distrugerii	221
Zeița cu multe forme	223
Dimensiunile cosmice	227
Dhumavati <i>Zeița văduvă</i>	228
Nirrti, Jyestha și Alakshmi	228
Miturile originii	234
Dhumavati ca simbol al rolului transformator al destinului nefavorabil	236
Templul lui Dhumavati din Varanasi	241
Portrete neobișnuite ale lui Dhumavati	243
Bagalamukhi <i>Cea care paralizează</i>	249
Miturile originii	249
Numele de Bagalamukhi și Pitambara	252
Puterile magice	256
<i>Shava Sadhana</i>	260
Templele lui Bagalamukhi	267
Matangi <i>Zeița proscrisă</i>	270
Referiri timpurii la Matangi într-o legendă budistă	270
Miturile originii	274
Zeița care preferă impuritățile	276
Zeița proscrisă (a castelor inferioare – paria)	280
Zeița puterilor magice	284

Kamala Zeița lotusului	287
Istoria timpurie a lui Sri	289
Asocierea lui Sri Lakshmi cu zeitățile masculine	290
Sri Lakshmi și Vishnu	291
Adorarea lui Lakshmi	293
Poziția Kamalei în rândul celor zece <i>Mahavidya</i>	293
Partea a treia Concluzii finale	301
Cadavrele și terenurile funerare	301
Craniile și capetele tăiate	307
Sexualitatea și conștiința trezită	310
Numitorul comun al imagisticii morții și al celei sexuale	314
Rolurile femeilor și adorația lor	316
Natura potențial eliberatoare a modelelor antisociale	323
Glosar	325
Bibliografie	333

Mulțumiri

Am aflat pentru prima oară de grupul de zeițăi feminine hinduse cunoscute sub numele de cele zece *Mahavidya* pe vremea când făceam cercetări în legătură cu zeița Kali în Calcutta, în timpul anului academic 1968-69. Kali este aproape întotdeauna enumerată prima pe lista acestor zece zeițe neobișnuite, fiind în multe privințe o *Mahavidya* exemplară. Nu am început însă cu adevărat o cercetare aprofundată a acestui grup decât mult mai târziu, la Varanasi, între anii 1983-84.

Cu ajutorul unui coleg de la Canadian Social Sciences and Humanities Research Council, am început să investighez atunci sursele literare și am făcut cercetări de teren referitoare la templele, iconografia și tehnicile de adorare *Mahavidya*. M-am întors la Varanasi în anul academic 1992-93 pentru a-mi continua studiul, de data aceasta cu ajutorul unei burse primită de la McMaster University Arts Research Board.

În timpul cercetării făcute la Varanasi m-am bucurat de sprijinul și asistența multor oameni. Ajutorul lui Om Prakash Sharma s-a dovedit indispensabil. El m-a ajutat să localizez mai multe temple și picturi *Mahavidya*, să descopăr diferite texte relevante și mi-a făcut cunoștință cu numeroși specialiști.

Un alt om care m-a încurajat foarte mult a fost Virendra Singh, care a încercat cu răbdare să mă învețe limba hindi. Între anii 1983-84 am purtat numeroase discuții interesante cu Mahant Sri Rama Shankar Tripathi de la templul Kashi Vishvanath.

De asemenea, acesta mi-a tradus mai multe texte sanscrite relevante pe tema celor zece *Mahavidya*. O altă persoană care m-a ajutat enorm să înțeleg semnificația mai multor *Mahavidya*, localizând și traducându-mi mai multe pasaje cruciale referitoare la grupul de *Mahavidya*, dar și la diferite *Mahavidya* individuale, a fost Hemendra Nath Chakravarty.

Am apreciat de asemenea foarte mult discuțiile pe care le-am purtat cu Mark Dyczkowski, în casa acestuia, cu vedere de ansamblu asupra Assi Ghat.

Îmi amintesc cu plăcere de aceste discuții în care informațiile erudite sobre se amestecau cu cele mai amuzante speculații referitoare la misterele prezentate de acest grup neobișnuit de zeițe hinduse.

Editorul meu, Doug Abrams Arava, a făcut mai multe sugestii care au ajutat foarte mult la îmbunătățirea acestei cărți și mi-a acordat cel mai mare sprijin posibil în timpul editării ei.

De asemenea, le datorez mulțumiri speciale celor trei redactori care au recitit manuscrisul: Kathleen Erndl, Miranda Shaw și un redactor anonim. Victoria Wilson-Schwartz, tehnoredactor la University of California Press, mi-a citit cu cea mai mare atenție și cu un spirit critic constructiv textul, aducând corecturile necesare, fapt pentru care îi mulțumesc din inimă. Îi sunt de asemenea recunoscător soției mele, Carolyn, pentru numeroasele ore pe care le-a petrecut ajutându-mă să scriu această carte, căreia i-a conferit astfel consistență și claritate, de la prima redactare și până la etapele finale ale publicării ei.

Introducere

Ce ar putea face un occidental cu un grup de zeițe dintre care una își taie propriul cap, alta preferă să i se dăruiască drept ofrandă obiecte impure de către adepți aflați ei înșiși într-o stare de impuritate, alta stă pe un cadavru, scoțând afară o limbă de demon, alta face sex cu un partener masculin așezat pe rugul unui crematoriu, alta stă pe o canapea ale cărei picioare reprezintă patru mari zei masculini din panteonul hindus, alta preferă să fie adorată pe terenul de ardere a cadavrelor prin ofrande de spermă și alta este o văduvă urâtă ca o cotoroață?

Sunt oare aceste zeițe, cunoscute sub numele de cele zece *Mahavidya*, simple creații bizare ale unui grup de radicali din cadrul tradiției hinduse, niște ființe obscure a căror semnificație este periferică prin comparație cu temele de bază din spiritualitatea hindusă? Oare trebuie să le considerăm din start tangențiale, poate chiar irelevante pentru religia hindusă? După ani de studii și reflecții pe această temă, am ajuns la concluzia că acest grup de zeități are o logică inerentă, și dacă sunt înțelese în contextul corect, chiar și cele mai revoltătoare membre ale sale revelează adevăruri spirituale extrem de importante.

Cele zece *Mahavidya* sunt cunoscute dintr-o întreagă varietate de surse. Numeroase temple ale unor zeități feminine din nordul Indiei conțin picturi și imagini ale lor. Litografiile contemporani le prezintă deopotrivă în grup sau individual. *Dhyana-mantra*-ele le descriu pentru scopuri liturgice și meditative. În plus, reprezintă principalul subiect al mai multor lucrări tantrice. Cele zece *Mahavidya* sunt cunoscute ca un grup încă din primii ani ai perioadei medievale (secolul X e.n.)¹.

---

¹ Lucrarea *Mahakala-samhita* prezintă o listă alcătuită din 51 de zeițe, pe care figurează nouă din cele zece *Mahavidya*. Singura care lipsește este Dhumavati. Textul a fost datat ca fiind scris în secolul X e.n. și ar putea reprezenta prima referire scrisă la grupul celor zece *Mahavidya*, conform *Mahakala-samhita*, *Kamakala-khanda*. Șase din cele zece *Mahavidya* – Kali, Tara, Matangi, Bhairavi, Chinnamasta și Dhumavati – sunt descrise în *upa tantra*-ele (mici secțiuni care se ocupă de fiecare zeiță în parte) din *Sammoba-tantra*, text scris probabil în secolul al XV-lea. Conform Prabodh Chandra Bagchi, *Studii despre tantra*.

O parte din ele au fost cunoscute chiar anterior acestei perioade, fiind extrem de populare ca zeități de sine stătătoare, precum apriga zeiță neagră Kali. Nu întâmplător, ea este prima (*adi*) *Mahavidya*. Kamala, care este identică cu populara zeiță *Sri Lakshmi*, este și ea o membră a grupului. Tara și Tripura-sundari, mai puțin cunoscute, dar departe de a fi complet necunoscute, reprezintă alte exemple de zeități hinduse extrem de populare în sine, dar care fac totuși parte integrantă din grup. Pe de altă parte, Bagalamukhi, Chinnamasta, Dhumavati și Matangi sunt rareori menționate în afara contextului celor zece Mahavidya.

Scopul acestui studiu este de a reflecta asupra semnificației celor zece *Mahavidya*, privite deopotrivă ca grup și ca zeități individuale. Luate ca grup, cele zece *Mahavidya* reprezintă o colecție curioasă.

La prima vedere, nu este deloc evident de ce au fost asociate aceste zece zeități particulare.

Cât despre zeitățile individuale, o parte dintre ele sunt complet obscure și nu au primit nicio atenție din partea erudiților. În unele cazuri, sursele referitoare la o *Mahavidya* individuală sau alta sunt atât de greu de găsit încât este foarte dificil, dacă nu chiar imposibil, să îți faci o părere clară cu privire la istoria și la metodele lor de adorare. În multe privințe, nici studiul de față nu este definitiv sau concluziv.

Eu nu mi-am propus decât să fac o ordonare preliminară a tradiției celor zece *Mahavidya*, în speranța că aceasta îi va încuraja pe alți savanți să facă cercetări mai detaliate referitoare la acest grup și la membrele sale individuale.

De-a lungul studiului meu referitor la cele zece *Mahavidya*, mi s-a spus de nenumărate ori de către tot felul de oameni – preoți, erudiți, pictori și practicanți – că cele zece *Mahavidya* „sunt de fapt una singură”. Acest răspuns se referea uneori la întrebările mele cu privire la semnificația grupului de ansamblu, iar alteori la diferite întrebări privind particularitățile unei zeițe individuale. Am crezut multă vreme că această replică arată că persoana respectivă nu cunoaște răspunsul precis la întrebarea mea sau că grupul în ansamblul lui trebuie înțeles ca o serie de manifestări multiple ale unei singure zeițe unice. Adeseori, la întrebările mele de genul: „De ce preferă Bagalamukhi culoarea galbenă?”, „Ce înseamnă numele lui Bagalamukhi și care este semnificația lui?”, „De ce stă Kali pe *Shiva*?”, „Care este semnificația numelui lui Matangi?”, nu primeam ca răspuns decât o privire confuză (în fond, de ce mă interesa acest lucru?), urmată de comentariul că toate cele zece *Mahavidya* erau

una și aceeași: toate erau expresii diferite ale aceleiași zeițe, a cărei plăcere este să își asume nenumărate forme, pentru propria ei satisfacție, dar și pentru a răspunde astfel nevoilor adoratorilor ei. Acest răspuns mi se părea de regulă formal, genul de răspuns pe care îl dau adeseori hindușii celor de alte religii care își exprimă uimirea în fața fantasticei varietăți a divinităților din imensul panteon hindus.

Totuși, după un studiu atent al celor zece *Mahavidya* individuale, mi-a devenit evident că această afirmație potrivit căreia „toate sunt una și aceeași” are importanța ei în înțelegerea semnificației manifestărilor individuale și metodelor lor de adorare.

Textele care se referă în detaliu la cele zece *Mahavidya* – *Tantrasāra*, *Shakta-pramoda*, *Shaktisamgama-tantra* și multe altele – discută despre fiecare *Mahavidya* ținând cont de o structură foarte clară. Descrierea și metodele de adorare ale fiecărei zeițe sunt prezentate în termeni similari, indiferent cât de diferite par ele prin comparație cu celelalte. Fiecare zeiță este silită să se conformeze unei structuri acceptate care conține cel puțin două componente: 1) o abordare ritualistă a zeității, a cărei natură este considerată individuală și tantrică; și 2) o paradigmă filozofico-mitologică a lui *Mahadevi* (marea zeiță), cu care *Mahavidya* individuală este comparată sau identificată.

Indiferent dacă *sadhaka* (practicantul) o adoră pe Kali sau pe Kamala, ori dacă el își dorește o răsplată lumească sau spirituală, zeitatea trebuie abordată conform unor metode de adorație bine definite. Adeptul trebuie să cunoască „perfect” și să recite în mod repetat *mantra* zeiței (*japa sadhana*) de-a lungul întregului ritual de adorare, să aleagă și să „protejeze” un loc de adorație, folosind *mantra*-ele și *mudra*-ele (gesturi cu mâna) corespunzătoare, să își imagineze corect și să integreze în conștiința sa imaginea zeiței, să îi deseneze sau să își reprezinte mental și să îi adore *yantra* corectă, să invoce imnurile zeiței, inclusiv cele referitoare la cele o sută și respectiv o mie de nume, să îi ofere *puja* (ritualul de adorare) standard alcătuită din 16 părți, sau cel puțin o formă prescurtată a acesteia, și să își prezinte dorințele zeității alese. Chiar și intenția de ansamblu a ritualului de adorare este reglementată riguros. În general, *sadhaka* urmărește să se identifice cu zeița aleasă, să aibă o viziune a ei și să obțină o „răsplată” specifică grației pe care o revarsă ea. În logica acestui ritual de adorație, dacă un adept este capabil să devină una cu zeița, el poate obține tot ce posedă aceasta, fie că este vorba de cunoaștere sau de puterea de a-și anihila dușmanii.

Acest tip de adorație, cunoscut în general ca tantrică (spre deosebire de cea vedică sau *puranic*-ă), este extrem de individualist. Secretul său este pus în evidență de textele tantrice. *Mantra*-ele zeilor reprezintă cărămizile esențiale ale adorației tantrice, și implică puterea de bază a zeilor, dar ele sunt întotdeauna deghizate și trebuie decodificate de cei care dețin cunoașterea specială, înainte de a putea înțelege componentele lor exacte. *Mantra* unei zeițe și celelalte detalii ale ritualului de adorare sunt transmise individului inițiat de către un *guru*, adică de către un maestru spiritual expert și familiarizat cu toate detaliile respectivului ritual. *Guru*-l nu transmite aceste informații decât după ce stabilește dacă discipolul este pregătit pentru a le primi.

Fig. 1. Rajarajeshvari (Lalita, Tripura-sundari), litografie contemporană.

În continuare, el alege zeița ale cărei particularități se potrivesc cel mai bine predilecțiilor adeptului. Alegerea ideală a zeiței depinde de intuiția spirituală superioară a *guru*-lui și de buna cunoaștere de către acesta deopotrivă a celor zece zeițe și a adeptului care dorește să fie inițiat. În acest fel, zeița devine *Mahavidya* specială a inițiatului, căreia el îi va devota energia sa de-a lungul întregii sale vieți.

Rareori se întâmplă ca o persoană să fie inițiată în mai mult de o singură zeiță. De cele mai multe ori, adeptul se focalizează asupra unei singure zeițe particulare, găsindu-și astfel în ea satisfacerea tuturor dorințelor sale lumești și spirituale. Pentru adept, această zeiță devine Marea Zeiță. Această relație dintre zeiță și practicant este pur individuală și personală, motiv pentru care este păstrată secretă. Altfel spus, numai adoratorul și zeița (eventual și *guru*-l adeptului) îi cunosc natura și trăsăturile particulare. Acestea nu sunt împărtășite cu ceilalți oameni, nici măcar cu membrii familiei. Modelul filozofico-mitologic căruia îi corespund majoritatea celor zece *Mahavidya* este exemplificat de Lalita-sahasranama, un imn al celor o mie de nume în onoarea Tripurei-sundari în forma ei de Lalita. Acest text atribuie mai multe caracteristici dominante Lalitei. El o identifică în mai multe maniere și folosind numeroase epitete ca fiind realitatea supremă a cosmosului, identică cu anumite principii filozofice absolute, precum *brahman*.

Fiind realitatea supremă, ea supraveghează cele trei funcții cosmice principale: creația, susținerea și distrugerea. Asociat cu acest rol de regină cosmică este și cel de distrugătoare a demonilor. Ea protejează lumea și poziția zeilor prin înfrângerea demonilor pe care aceștia din urmă nu i-au putut învinge. Din acest punct de vedere, se spune că zeița transcende și reprezintă sursa de putere a zeilor masculini Brahma, Vishnu și Shiva, despre care se spune adeseori că sunt neajutorați în fața demonilor pe care îi învinge ea. Tripura-sundari este identificată cu creația în ansamblul ei. Ea este *prakriti*, principiul inerent sau vital al creației, dar și *shakti* (puterea inerentă a creației), *atman* (esența spirituală a realității) și *purusha* (un alt termen care denotă aspectul spiritual al creației).

Este descrisă adeseori ca și consoarta lui Shiva, rol în care reprezintă o soție model.

Are numeroase calități benefice și își revarsă plener grația asupra adeptilor ei, inclusiv sub forma realizărilor spirituale și a iluminării. Se spune că are însă și aspecte aprige, teribile și înspăimântătoare, iar uneori se afirmă că îi plac carnea, băuturile alcoolice și sângele (toate

considerate impure în tradiția hindusă). În plus, are un aspect încântător și o mare putere erotică².

În mod evident, modalitățile și măsura în care celelalte *Mahavidya* se conformează acestui model variază de la caz la caz. De regulă, imnurile în onoarea unor zeițe precum Kali sau Chinnamasta le prezintă pe acestea în culori teribile, în timp ce Kamala și Bhuvaneshvari sunt prezentate mai degrabă în aspectele lor benefice și protectoare. În realitate, toate zeițele corespund paradigmei generale, fiecare în propria ei manieră. Din descrierile lui Kali întâlnite în *dhyana-mantra*-ele acesteia ne-am putea aștepta ca acesteia să îi lipsească cu desăvârșire calitățile pacifiste sau materne, dar imnurile celor o mie de nume o descriu ca având ambele tipuri de calități. Citind *dhyana-mantra*-ele lui Dhumavati, ne-am putea aștepta ca acesteia să îi lipsească orice calitate benefică și pozitivă, dar imnul celor o mie de nume care îi corespunde afirmă că ea posedă numeroase astfel de calități. Invers, rămânem surprinși să descoperim aspecte teribile sau aprige ale zeiței Kamala, dată fiind asocierea ei preponderentă cu norocul, fertilitatea și autoritatea regală, dar imnurile ei prezintă și astfel de calități. La fel de surprinzător este și faptul că toate cele zece *Mahavidya* sunt asociate cu Durga, distrugătoarea demonilor, în *dhyana-mantra*-ele și în legendele referitoare la originile lor. Oricât de departe ar părea de imaginea Marii Zeițe în alte privințe, fiecare *Mahavidya* este asociată în imnurile celor o mie de nume cu protejarea ordinii cosmice prin distrugerea demonilor. Acest lucru pare uimitor, dacă ținem seama cât de diferite sunt între ele cele zece *Mahavidya*.

Aceste texte par să sublinieze faptul că cele zece *Mahavidya* sunt într-adevăr „una singură”. Miturile originii grupului în ansamblul lui insistă și ele asupra acestui aspect, afirmând că toate cele zece forme s-au născut din aceeași zeiță unică (Sati, Kali sau Durga) și că toate reprezintă fațete diferite sau *avatara* ale acestei zeițe. Imnurile în onoarea zeițelor individuale insistă de asemenea asupra faptului că adeptul care se identifică suficient de plenar cu una dintre ele le va regăsi și pe celelalte în ea. Ele sunt inerente unele în altele și reprezintă diferite fațete ale aceleiași ființe unice. Adeptul nu trebuie să adore toate cele zece *Mahavidya* pentru a dobândi astfel întreaga gamă de binecuvântări sau de *siddhi*-uri ale acestora.

---

² Vezi David Kinsley, *Zeițele hinduse: viziuni ale aspectelor feminine în tradiția religioasă hindusă*, capitolul 9, „Mahadevi”.

Tot ce trebuie să facă el este să cultive un raport intens și susținut cu una dintre ele, pentru a obține binecuvântarea tuturor celorlalte.

Rămâne să răspundem la întrebarea: de ce și-ar dori cineva să obțină binecuvântarea acestor zeițe? De ce și-ar părăsi un practicant hindus calea obișnuită pentru a stabili un raport de devoțiune cu o zeiță atât de respingătoare sau de bizară? Ce binecuvântări oferă aceste zeițe neobișnuite? După părerea mea, unul din secretele înțelegerii și aprecierii celor zece *Mahavidya* constă tocmai în aspectele lor radicale sau respingătoare. Este adevărat că unele *Mahavidya* sunt zeități benefice, asociate cu binecuvântările lumești precum bogăția, fecunditatea și securitatea, dar cele mai multe dintre celelalte *Mahavidya* sunt asociate cu umilința, calitățile negative, impuritățile și moartea, motiv pentru care ar putea fi considerate mai degrabă *anti-modele*, în special de către femei. Prin termenul de *anti-modele* înțeleg faptul că rolurile pe care le joacă ele violează normele, obiceiurile, valorile și paradigmele social acceptate. Spre exemplu, modelul cel mai aprobat de-a lungul secolelor pentru femeile hinduse a fost zeița *Sita*, *pati vrata* ideală (soția devotată soțului ei). De generații întregi, femeile hinduse au fost învățate să o ia drept model pe *Sita* și să adopte acest ideal în viețile lor. Soțul Sitei este începutul și sfârșitul întregii ei existențe. Toate gândurile și acțiunile ei, toate dorințele și visele ei trebuie să se focalizeze exclusiv asupra lui. Viața ei nu are altă semnificație decât cea în raport cu el. În schimb, majoritatea celor zece *Mahavidya* sunt fie complet independente de bărbați, fie îi domină cu totul (uneori chiar îi umilesc) într-o formă sau alta. Multe *Mahavidya* par să își bată joc de idealul *pati vrata*, indicând un rol social alternativ care reprezintă chiar opusul primului. Chiar dacă le permit uneori bărbaților să stea în preajma lor, aceste zeițe le solicită acestora să le slujească cu umilință.

De asemenea, mai multe *Mahavidya* par să contrazică puternicul accent pus de tradiția hindusă pe evitarea impurificării. Moartea, această impurificare supremă în cultura hindusă, reprezintă o temă dominantă în iconografia și în ritualurile de adorare *Mahavidya*. Multe din zeițele *Mahavidya* își au sălașul în cimitirele unde sunt arse cadavrele și se odihnesc pe cadavre. Unele dintre ele poartă ghirlande din capete tăiate (exclusiv masculine) sau țin în mâini astfel de capete. O parte dintre ele acceptă ca ofrandă sânge sacrificial, dar numai cel aparținând unor victime masculine. Multora le place sângele (considerat impur în tradiția hindusă), sau poate chiar au nevoie de el, iar uneori se spune că sunt mândrite cu

sânge. În plus, o bună parte din zeițele *Mahavidya* sunt agresive din punct de vedere sexual. Lichidele sexuale sunt considerate impure în cultura hindusă, iar natura puternic sexuală a celor zece *Mahavidya* sugerează că acestea se află într-o stare impură. Ele sunt prezentate adeseori făcând sex, întotdeauna în poziția inversată sau dominantă, respectiv deasupra consorțiilor lor. În cazul lui Matangi, avem de-a face cu o zeiță care preferă pe față impuritățile și care chiar le solicită adeptilor săi să se afle într-o stare impură atunci când îi oferă diferite substanțe impure, precum sângele menstrual.

În numeroase privințe, zeița Kali, considerată aproape unanim cea dintâi dintre cele zece *Mahavidya*, reprezintă prototipul întregului grup ca anti-model. Ea băntuie terenurile de cremare, poartă o ghirlandă alcătuită din capete de oameni tăiate, din care curge sânge cu care își mânjește corpul, ține într-una din mâini un astfel de cap proaspăt tăiat, acceptă sacrificii de sânge în templele ei, călărește o stafie sau un cadavru, pe care îl folosește drept vehicul, este aproape în întregime goală, este agresivă și își călărește consortul masculin, este puternică din punct de vedere sexual și este prezentată într-o relație amoroasă cu consortul ei (care zace uneori pe un rug funerar). Tovarășii ei sunt stafiele, șacalii și furiile feminine. Părul ei este dezordonat și încâlcit. Limba îi atârână grotesc afară din gură, sugerând astfel o foame și o sete insașiabilă și de nepotolit. Kali insultă și își bate joc pe față de *status quo*-ul social acceptat, îndeosebi atunci când este vorba de definirea comportamentului femeilor.

După părerea mea, una dintre cele mai utile maniere de a înțelege semnificația celor zece *Mahavidya* constă în aprecierea potențialului eliberator al anti-modelelor. De aceea, voi face mai multe referiri la această temă pe parcursul cărții de față, argumentând că aceasta reprezintă una din principalele caracteristici ale spiritualității tantrice (îndeosebi), dar și ale multor alte tradiții hinduse netantrice. Hinduștii insistă asupra faptului că lumea așa cum ne apare ea reprezintă un spectacol și că există întotdeauna un aspect al realității care rămâne ascuns în fața viziunii noastre obișnuite, un aspect diferit, chiar șocant pentru maniera noastră de a înțelege lucrurile, centrată în egoul nostru. Lumea nu este așa cum ni se pare nouă, și cu cât vom înțelege mai curând acest lucru, cu atât mai mari vor fi progresele noastre în dobândirea maturității spirituale. În calitatea lor de anti-modele, cele zece *Mahavidya* au rolul de a ne trezi, oferindu-ne o viziune asupra divinității care modifică dramatic fanteziile noastre comode și confortabile referitoare la natura realității.